

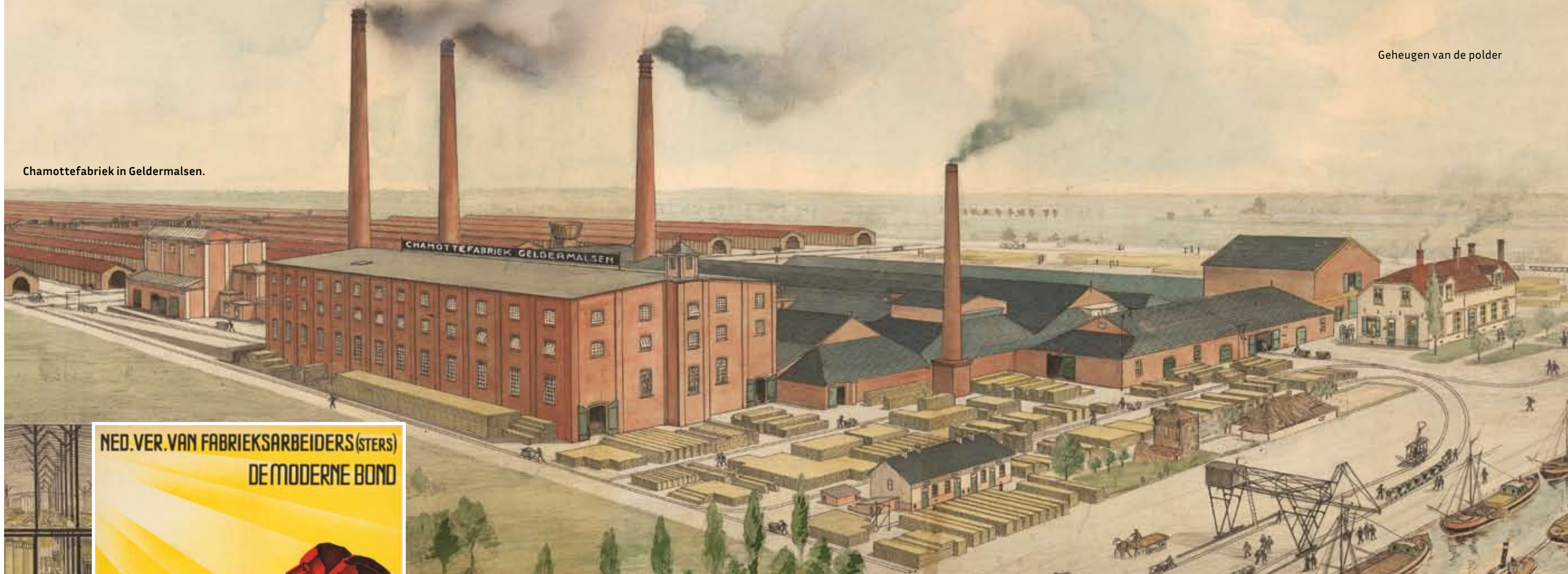
12 De langste adem Staking Chamotte Unie

Nederland kent geen grote stakingstraditie. Stakingen duren relatief kort en er gaan weinig arbeidsdagen verloren. Dat was anders aan het begin van de vorige eeuw. Zo leidde een loonconflict in 1930 bij de Vereenigde Nederlandsche Chamotte Fabrieken N.V. in Geldermalsen, producent van vuurvaste materialen, tot een langdurige staking waarbij AWWN nauw betrokken was.

Destijds bestond grote rivaliteit tussen de confessionele en niet-confessionele, socialistische vakbonden. Voor die laatste was het stakingswapen een geoorloofde manier om voor arbeiders verbeteringen op arbeidsvoorwaardelijk vlak af te dwingen. Daartoe hadden zij omvangrijke stakingskassen opgebouwd. Werkgeversorganisaties deden liever zaken met de confessionele vakbonden, die alleen in het uiterste geval stakingsacties toepasten en daardoor kleine stakingskassen beheerden.

Op 29 augustus 1930 organiseerde AWWN een vergadering van de zogeheten 'Combinatie tot Samenwerking', waarin de vier grootste werkgeversverbanden samenwerkten: AWWN, de Metaalbond, de Scheepvaart Vereniging Zuid en de Scheepvaart Vereniging Noord. Aanleiding vormde het loonconflict bij de Chamottefabriek. Doel van 'de Combinatie' was steun te verlenen aan ondernemingen tijdens stakingen die algemene werkgeversbelangen zouden kunnen schaden. Volgens de Combinatie greep de Nederlandsche Vereeniging van Fabrieksarbeiders (NVvFA), de belangrijkste tegenstrever in het loonconflict bij de Chamottefabriek, het conflict aan om christelijke vakorganisaties de wind uit de zeilen te nemen. De Combinatie besloot daarop tot financiële ondersteuning van de Chamottefabriek. Maar juist doordat de weerstandskassen van zowel de vakbond als de werkgevers omvangrijk waren, kon de staking zich langdurig voort slepen. De bedrijfsleiding van de Chamottefabriek probeerde de staking te breken (met behulp van het geld van de Combinatie) door werklwilligen te rekruteren. Voor de werving daarvan deed de fabriek een beroep op AWWN. Die zorgde, via haar contacten, voor '[...] beroepsonderkruipers – geen fraai woord, doch zij zijn er'.

De bedrijfsleiding appelleerde eveneens aan de solidariteit van werkgevers in de buurt. Ook hierin speelde AWWN een rol. Zij stelde een brief op met namen en adressen van stakende arbeiders en stuurde deze naar bedrijven rond Geldermalsen om te voorkomen dat de stakers elders werk konden vinden. Verschillende bedrijven beloofden samenwerking, maar twee ondernemingen weigerden de arbeiders van de Chamottefabriek die ze al in dienst hadden genomen, te ontslaan. De solidariteit onder de met elkaar concurrerende werkgevers bleek niet

Chamottefabriek in Geldermalsen.

zo groot. De houding van deze bedrijven wekte weer veel verontwaardiging bij de bedrijfsleiding van de Chamotte Unie – die overigens in het niet viel bij de woede van de stakende arbeiders over de beroepsonderkruipers die van staking naar staking gingen. De economische crisis werkte in het voordeel van de Chamottedirectie. Steeds meer werkloze, ongeorganiseerde landarbeiders boden zich aan als werklwilligen. Dat kwam goed uit, de kosten van de 'beroepsonderkruipers' liepen schrikbarend hoog op. Gesprekken om de staking te beëindigen, vloten niet. De directie gunde de NVvFA geen aftocht zonder gezichtsverlies, en ging niet in op de eis om alle stakende arbeiders weer in dienst te nemen. De NVvFA zag zich daardoor gedwongen dieper in de buidel van de stakingskas te tasten.

De staking eindigde op 18 augustus 1931. De directie kwam vakbonden uiteindelijk tegemoet bij het weer aanstellen van de stakende arbeiders. De vakbonden moesten accepteren dat de arbeid zou worden hervat volgens de arbeidsvoorwaarden die golden voor de staking, maar dan zonder collectief contract. Een bittere pil voor de NVvFA. Werkgevers, AWWN voorop, waren sterk gekant tegen het afsluiten van een cao. Ondernemingen zouden te verschillend zijn voor algemeen geldende regelingen. Bovendien wilden ondernemingen zich niet binden aan afspraken voor een langere termijn.

UITSLUITING: HET TWENTSE STELSEL

Nadat er in 1888 voor het eerst in de Twentse textielindustrie was gestaakt, richtten de textielbedrijven de 'Fabrikantenvereniging ter voorkoming en bestrijding van stakingen' op. Die hanteerde uitsluiting als wapen. Dat betekende dat als een van de aangesloten bedrijven getroffen werd door een staking, de andere fabrieken de boel stillegden. Arbeiders in die fabrieken konden dan hun werk dus niet doen, en verdienden derhalve niets. Het zogeheten Twentse stelsel bleek een probaat machtsmiddel. Zo sloten in het najaar van 1923 liefst 39 fabrieken in Twente en de Achterhoek de poorten toen er bij Van Heek & Co – arbeiders waren voor de keus gesteld om óf 10 procent minder loon te verdienen óf 10 procent meer te werken – een staking was uitgebroken. Daardoor kwamen 22.000 arbeiders zonder inkomsten te zitten. De stakers kregen weliswaar steun uit het hele land, maar haalden uiteindelijk, na ruim drie maanden strijd, bakzeil.

Onrust in Enschede, najaar 1923: duizenden arbeiders zitten zonder werk.